

Mijn moeder

Ander werk van Karin Smirnofï bij Querido

Mijn broer (roman, 2021)

Karin Smirnoff

Mijn moeder

Vertaald door Bart Kraamer

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2024

Deze vertaling is mede tot stand gekomen dankzij een subsidie
van de Swedish Arts Council.

SWEDISH
ARTSCOUNCIL

Oorspronkelijke titel *Vi for upp med mor*
Oorspronkelijke uitgever Bokförlaget Polaris, Stockholm
© Karin Smirnoff and Bokförlaget Polaris 2019 in agreement with
Politiken Literary Agency
Copyright vertaling © 2024 Bart Kraamer / Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam

Omslag Bart Kraamer
Omslagbeeld August Strindberg
Foto auteur Johan Gunséus

ISBN 978 90 214 6431 2 / NUR 302
www.querido.nl

Een

We gingen naar moeder toe. Pakten een koffer in en reden de jeep achteruit uit de garage.

Broer sloot de deur. Hing de sleutel aan zijn spijker.

Lukas rende en sprong. Voelde dat er iets ging gebeuren. Broer deed hem aan de riem en liep naar de hondenkooi. Sloot de nachtdeur en ging op zijn hurken zitten.

Ik hoorde niet waar ze over praatten. Lukas legde zijn poot op zijn hand.

Toen broer uit de kooi stapte bleef lukas achter en liet zijn kop hangen. Broer stak zijn hand naar binnen. Lukas keek weg.

De moeder volgt ons in de lijkwagen zei ik. Nordin brengt haar.

De moeder was gestorven en broer werd stil. Hij werd een sul. Kon niet werken nauwelijks praten. De moeder werd moeder. Uit respect. Het was geen grote concessie maar toch. Moeder liet een nasmaak achter van lieve oude vrouw op het platteland die het leven had doorstaan om plotseling te sterven.

Jammer dat angelika niet vrij kon krijgen zei ik.

Märitljungqvist had nee gezegd. Mijn eigen verlof was al erg genoeg. Twee keer ongepland verstek laten gaan bij de thuiszorg van smalånger was ondenkbaar. Een pleegmoeder werd niet beschouwd als een naast familielid.

Angelika woonde sinds kerstmis vorig jaar bij ons. Ze

hield van lassetefanz en tvseries. Ze was onveranderlijk aardig en heel wijs.

Je weet wat je hebt maar niet wat je krijgt.

Hoe kun je weten dat het onmogelijk is als je het niet probeert.

Het leven wordt niet herhaald. Waren dingen die ze graag zei als het zo uitkwam. In de eerste plaats verzorgde ze broer als een kind. Zorgde ervoor dat hij enigszins nuchter bleef. Lette erop dat hij at en sliep.

Ze verzorgde broer als een kind zodat ikzelf mijn broer niet als een kind hoefde te verzorgen.

We stopten bij een benzinepomp en kochten sigaretten. Broer bladerde in een tijdschrift.

Ik schonk een kop koffie met melk in.

Zijn jullie op weg naar de begrafenis zei petra. Ze keek op van de koeltoonbank.

Ja zei ik. Het begint om drie uur.

Het ging snel op het eind zei ze. Ik had nog willen bel-
len maar.

Gaat het verder goed onderbrak ik haar en deed nog een driehoekje melk in de koffie.

Jawel zei ze. Ik pas op de kat van papa. Hij is in finland. Ik verhuis in oktober. Heb een tweekamerwoning in jugge gekregen.

Jugge was een voormalige vluchtelingenzone. Toen de balkanoorlog uitbrak werden honderden exjoegoslaven in barakachtige gebouwen van twee verdiepingen gestouwd. Ze hadden enkele maanden in de blokken gezeten. Smalån-
ger was nog nooit zo levendig geweest. Cafés schoten uit de grond. Icander sleepte koloniale waren aan. De kerken vochten om te kunnen helpen. Schonken kleren en boden koffie met gebak aan.

In de ogen van god zijn we allemaal gelijk zei de domi-
nee.

Sommigen hadden gezien hoe hun ouders vermoord waren door de buurman.

Anderen hoe hun dochter werd verkracht.

In jugge woonden ze deur aan deur.

Serven kroaten montenegrijnen kosovoalbanen en bosniërs.

Even snel als ze waren gekomen moesten ze opbreken en verder trekken. De cafés gingen weer dicht. Icander verkocht zijn laatste blikken ajvar voor de helft van de prijs. De barakken bleven achter. Met de jaren steeds aftandser. Een paar bijstandtrekkers trokken erin. Psychisch gestoorden alleenstaanden pasgescheidenen. Boerenweduwen zonder pensioen en nu petra.

Ze gaan opnieuw behangen zei ze. Ik mag zelf kiezen.

Ik wist niet dat john een kat had genomen zei ik.

Het is een siamees zei petra.

En hij is nu in finland.

Petra haalde haar schouders op.

Een of andere tentoonstelling neem ik aan. Tot ziens zei ze en richtte zich tot een benzineklant.

Ja zei ik. Tot ziens.

Broer hield een kaart voor zich uit.

De evier naar sangis. Daarna in de richting van övertorneå. Hij leunde tegen het portier. Zijn adem vormde condens op de ruit. Hij tekende een kruis.

Vlak voor kräkånger stopten we voor een groep rendieren op de weg. Ik toeterde maar ze keken niet eens op.

Broer deed de stoel naar achteren en sloot zijn ogen. Ik reed er stapvoets langs.

Rijd er maar eentje aan zei hij. Rendierhouders worden toch betaald door de staat.

Ze hadden gebeld vanuit het tehuis. Zeiden dat het slechter met de moeder ging. Ik wist niet dat het slecht met haar ging.

Toen ze belden waakte ik bij ingerdalgren. Ze was in de zomer weg beginnen te kwijnen. We wachtten op familieleden die afscheid kwamen nemen. Ze moesten van ver komen. Woonden verspreid over het land.

Komen ze dan nooit zei ze. Ik heb genoeg van avonden en feestdagen. Na midzomer wil ik sterven.

Het was september en ingerdalgren meende wat ze zei. We waakten om de beurt.

Ik had geen auto. Ruim tien kilometer lopen naar het tehuis van de moeder zou te lang duren. Ik belde zowel broer als angelika maar ze namen niet op. Göranbäckström en gunnargran hadden hun mobieltjes uitgezet.

Er was een bijeenkomst van de vereniging voor wegonderhoud in östra smalångerbyn. Angelika had de hele week gekookt.

Ik belde een taxi.

Taxismalånger was druk bezet.

Druk bezet met wat vroeg ik toen taxianders eindelijk opnam. Heb je het druk op een zaterdagmiddag.

Ik kijk naar de paardenrennen zei hij.

Kun je me naar tallbacken brengen vroeg ik. De moeder ligt op sterven.

Wat vervelend zei hij. Heb je gereserveerd?

Nee ik wist niet dat ze vandaag dood zou gaan.

Dan lukt het niet zei hij. Maar succes ermee.

De enige die ik nog kon bedenken was john. Hij kon de tractor nemen.

Ik wisselde een paar woorden met de verpleegster. Kom gauw terug zei ze. Je weet hoe het is. Een invaller op een zaterdag.

Het was een oude tractor. De enige plek was voor hem op de zitplaats. We hadden elkaar sinds de kerst niet meer gezien. De cabine dampte van de lucht die we uitademden. De ramen besloegen. John veegde met de mouw van zijn jas over het zijraampje.

Het is vast niets zei hij. Oudjes lopen snel een infectie op. Hij leunde naar voren. Zijn haar kriebelde tegen mijn gezicht. Uit gewoonte ademde ik zijn geur in. De geur vulde de cabine met wierook en mirre.

Ik heb je gebeld omdat niemand anders opnam zei ik.

John draaide de evier op en zette koers naar het bejaardentehuis.

Houd het stuur even vast zei hij. Boog zich over me heen en trok een rugzak tevoorschijn. Schonk koffie in uit een thermoskan en gaf me een beker.

Onze handen bleven hangen in de overgang van beker naar hand.

Begeerte trok de tractor de berm in.

Hij reed een parkeerplaats op. Zette de beker neer. Pakte mijn beker en plaatste die tussen zijn voeten.

Ik heb naar je verlangd zei hij.

Ik heb mezelf beloofd om nooit meer met je te zijn zei ik. Jij hebt beloofd om nooit meer te drinken en ik heb beloofd om nooit meer samen met je te zijn.

Ik ben veranderd zei hij.

Dat zou hij nooit.

Ik ben ook veranderd zei ik.

Dat was ik niet.

De baardstoppels schuurden.

Nagels lieten krassen achter in de huid.

Na afloop. Toen we onze broek hadden opgetrokken en de evier weer op waren gereden trok hij me naar zich toe. Hield een arm om mijn lichaam en een hand op het stuur

tot we stopten bij de inrit van het bejaardentehuis.
Het zag er gezellig uit met geraniums voor de ramen.
Hier kwam niemand levend uit.

Twee

De geur rook je al in de entree. Het etherische mengsel van urine aardappelpuree en ontsmetting.

De afdeling was stil. De oudjes lagen allang in bed.

Er hingen huiselijke dingen aan de muren. Werktuigen en wagenwielen om het idee van leven op te roepen in seniele hoofden. Bijbels en koraalboeken op een rustieke plank anno achttienachtnegentig.

Op een dag zou ik hier zelf zitten en me mijn leven proberen te herinneren. In een dagverblijf met billyboekenkasten ektorpbanken broodmachines champagnekloppers zelfhulpboeken en de memoires van leifmannerström.

Ik klopte en liep naar binnen.

Broer was er al. Hij zat op een stoel en streelde haar arm.

Ik ging aan de andere kant van het bed zitten. Ik wilde nog een laatste keer met de moeder praten maar er vormde zich nu een probleem. De moeder was een zelfstandig naamwoord in bepaalde vorm. Siri raar. Äiti buitenlands. Mama ondenkbaar.

Hallo zei ik uiteindelijk hoor je me.

Ze is bewusteloos zei broer. Waarom ben je laat.

Ik zat bij ingerdalgren toen ze belden. Het duurde even om hier te komen.

Hij vroeg hoe ik hier was gekomen en ik zei met de taxi.

Ik probeerde het nog een keer. Schoof dichter naar de moeder toe en pakte haar hand.

Hallo. Ik ben het. Ze bewoog een beetje. Het beroerte-oog bewoog alsof het worstelde om open te gaan.

De dominee zei ze.

De kukkojärvidominee.

Broer en ik keken elkaar aan. Er waren veel dominees in het leven van de moeder geweest.

Maria zei ze daarna.

Hän elää herhaalde ze. Hän elää.

Is dat een naam zei broer.

Ik weet het niet zei ik en toetste hännelä en kukjärvi op mijn mobieltje als een geheugensteuntje.

Een personeelslid zette een dienblad met koffie op de tafel. Vlak daarna kwam de verpleegster.

Hoe gaat het vroeg ze en tilde het dekbed op om de voeten van de moeder te inspecteren.

Kun je daarmee ophouden zei ik. Het maakt niet uit wat voor kleur ze hebben.

Het is bijna tijd zei ze. Klopte op het been van moeder en gaf haar meer morfine. De morfine zou het allemaal versnellen maar liever dat dan doodsangst. Ik had mensen zien sterven. Met pijnstillers kwam de dood rustig. Soms kwam de verpleegster niet eens op tijd.

Wat mankeert haar vroeg ik.

We weten het niet zeker zei de verpleegster. Ze heeft een paar weken geleden longontsteking gehad. We dachten dat ze aan de beterende hand was maar daarna ging het weer slechter. Soms is het gewoon tijd.

De moeder ademde hortend en stotend met open mond. Ze hadden haar kunstgebit verwijderd. Ze zag er anders uit. Ze zag eruit als ötzi.

Broer frummelde aan het dekbed. Veegde een traan en

snotsliert weg met de mouw van zijn overhemd.

Ik wil niet dat ze doodgaat zei hij en bleef de huid van de moeder strelen.

Hier zei ik en gaf hem een kop koffie. Voordat het lijkschennis wordt.

De kamer was benauwd. De verwarming tikte. Ik stond op. Liep heen en weer om de lintworm te temperen die in beweging was gekomen.

Ik zou niet rouwen. Maar ik wilde ook niet dat ze dood zou gaan.

Ik legde mijn hand op het voorhoofd van de moeder. Het was zweterig als bij koorts. Ik tilde het dekbed op. Rook de geur van haar huid. De geuren van luxzeep en stal uit mijn kindertijd.

Dan knuffelden we. Zat ik op haar knie. Leunde ik tegen haar borst en hoorde haar hart kloppen onder de ro-wellsjurk. Streelde ze over mijn haar en zei dingen.

Ik kwam overeind en zette het ventilatierooster open. Verwisselde kindertijd voor herfstavond. Er zaten nog enkele bladeren aan de bomen. Er reed een auto voorbij.

De moeder reutelde en haalde adem.

Gaat het zo wanneer mensen doodgaan fluisterde broer zodat ze het niet kon horen.

Ik knikte. Het lichaam stopt. Orgaan na orgaan. Ze zal snel verdwenen zijn.

Kun je niet iets lezen zei hij. Ik keek om me heen naar het boek. Het lag niet op de tafel en niet naast haar. Ik zocht zelfs onder het dekbed.

De dood kwam zo ongemerkt dat we hem bijna misten. Een laatste inademing en daarna was het voorbij. Ik deed het beroerteoog dicht en legde haar handen op elkaar maar het was alsof haar vingers niet in elkaar gevouwen wilden worden. Vader die in de hemelen zijt geheiligd zij

uw naam. Als de moeder god had opgegeven zou hij eraan moeten werken om haar vertrouwen terug te winnen. Uw koninkrijk kome.

Heel grappig zei broer. God is toch geen mens. Nee antwoordde ik. Dat was de moeder ook niet.

De verpleegster kwam binnen en we staken een kaars aan. Het vel van de moeder lag plat op het kussen. Ik stopte het dekbed in.

Broer wreef in zijn ogen. Ik omhelsde hem. Mijn eigen verdriet was een lege borst.

Wat doen we nu zei broer.

Bel nordin.

We pakten haar spullen in. In een bureaula onder onderbroeken en kousen vonden we het heilige schrift. Veel bladzijden hadden ezelsoren. Er vielen twee enveloppen uit. De ene was voor de tweeling. De andere voor maria.

Rond middernacht toen nordin de moeder had opgehaald en haar lichaam in de bak van de jeep lag gingen we naar huis en openden onze brief.

Hij was geschreven in een trillerige moederstijl. Gedateerd tien maart tweeduizendzeventien.

Lieve kinderen.

Zoals jullie weten is er een familiegraf in Smalånger. Daar wil ik niet liggen.

Dat valt te begrijpen zei ik en las verder.

Ik kom uit het dorp Kukkojärvi in Norrbotten. Er is daar nog steeds een huis dat van mij is. Of liever gezegd van jullie. Sorry. Ik wil geen onnodige problemen veroorzaken. Praat met Jussi Rahanni als jullie hulp nodig hebben. Hij is jullie neef.

Het graf in Kukkojärvi is betaald. Het heeft het beste uitzicht van het kerkhof. Daar wil ik begraven worden. Er is ook plek voor jullie.

Jullie lijken op elkaar. Het is makkelijk om jullie als een en dezelfde persoon te zien. Daarom wil ik jullie allebei nog een laatste zin geven.

Broer. De erfenis van je vader is een last. Wees niet als je vader.

Jana. De erfenis van je moeder is een last. Zorg voor Diana.

Nog één ding. De brief aan Maria. Zorg ervoor dat ze hem krijgt.

God zegene jullie.

Äiti.

Broer begon weer te huilen. Nu een ander soort huilbui om maria.

Ze had god niet opgegeven toen ze de brief schreef zei ik en vroeg me af wat er met de strenggelovige moeder was gebeurd. Die vrouw die de vader blauwe ogen verkrachten het schoppen van dieren en kindermishandeling had vergeven.

De laatste keer dat we elkaar zagen was op een dag in augustus bij de zee. Ik had haar opgehaald met de jeep. Trok de rolstoel over het pad naar de rotsen. We hadden koffie bij ons in een mand. Iemand zwom voor de laatste keer deze zomer. Een vader en twee kinderen lagen op een deken te zonnen.

Wist je dat de vader me van verdrinking heeft gered zei ik.

Ze staarde in de richting van finland en dronk koffie met een rietje.

Ja ik herinner het me zei ze. Mevrouwbäckström kwam langs en beschuldigde erik van verschrikkelijke dingen. Je was een kind. Hij had je gered dat was de hoofdzaak. Die zoon van haar was niet te vertrouwen. Had zijn broer verbrand en zo.

Dus je geloofde haar en john niet vroeg ik.

Nee zei ze. Maar voor de schijn vroeg ik erik of het waar was. Ze zette het kopje neer op de steen naast haar en deed haar hoofddoekje goed. Draaide haar gezicht naar de zon en sloot haar ogen. Warmtevlekken verschenen op haar wangen.

Het heeft geen zin dacht ik. Het is te laat. Daarin lag verzoening. Om in te zien dat het niet mogelijk was om haar schuld weer op te wekken en in stof te veranderen.

Drie

Twee lunchpakketten.

Een voor broer en mij. Een voor de vader.

Sap voor ons. Ander sap voor de vader.

Veel plezier op het strand zegt de moeder.

We staan op de veranda en zwaaien. De vader rijdt de auto achteruit uit de garage.

Kom je niet mee zegt broer.

Ik kan niet tegen de warmte zegt de moeder. Zet haar zonnebril recht.

Wij ook niet zegt broer.

De zwembroek hangt aan zijn achterste.

Hij krabt aan mijn arm.

Denk jij dat hij zegt hij.

Nee toch zeg ik. Ik voel me niet zo goed. Kan misschien beter thuisblijven.

De vader toetert naar ons dat we in moeten stappen.

Een zondagmiddag met de vader.

Dat is nooit eerder gebeurd.

Hij valt in slaap op een handdoek.

Wij spelen in het zand.

Daarna waad ik het water in.

Vier

We sloegen af naar de kukkojärvikerk en parkeerden naast nordin.

De kerk lag op een heuvel. De grafstenen stonden in kaarsrechte rijen tegen de rivieroever aan.

De familieleden van de moeder hadden de begrafenis geregeld. Wij hoefden alleen maar op te komen dagen.

De vorst had nog niet alle plantengroei verwoest. Loofbomen bloeiden aan de rand van het kleurensala. De laatste stralen van de zon daalden neer over de kerk.

We liepen naar binnen en gingen helemaal vooraan zitten. Mensen vulden de banken achter ons. Pakken waren bezig bij het altaar. Ik wierp een blik naar achteren en zag gezichten die ik niet kende. Ouderen jongeren gezinnen en kinderen praatten zachtjes en knikten naar ons alsof we een gemeenschappelijk verdriet hadden. Het haar van de vrouwen was bedekt met een sjaaltje.

Waar zijn we zei ik tegen broer. Ik begrijp het niet.

We zijn in het land van de moeder zei hij. Ze heeft verteld over de gemeenschap. Blijkbaar leeft de traditie voort. Hij keek om zich heen. Beantwoordde condolerende glimlachjes. Zat zo dicht tegen me aan dat ik zijn knokige schouder tegen mijn even knokige schouder voelde.

Wie zijn al die mensen zei ik. Ze kan deze hele kliek niet gekend hebben.

De moeder had negen broers en zussen zei hij.

Moeder was door iedereen vergeten.

Het voelt niet goed dat ze gewoon in een houten kist ligt zei hij. Hij is niet eens geschaafd.

Gauw zullen de wormen ontdekken dat haar benen even mager zijn als haar armen en hals.

Hou op zei broer. Ik weet dat je hetzelfde voelt. Ik weet altijd hoe je je voelt.

Hij had gelijk maar dat zei ik niet. Ik wilde het begrafenisjasje uittrekken en als een plaid over de kist heen leggen.

De klokken luidden. We wachtten op het preludium van de eerste psalm maar er kwam geen preludium. De gemeente ging staan. Wij gingen staan. Daarna zongen we slechts een dag zonder orgel. Het was zo kwaad nog niet. Alleen anders.

Twee van de drie pakken gingen zitten.

Het derde en naar het zich liet aanzien het belangrijkste pakte een microfoon en keek uit over het publiek. Hij leek van de situatie te genieten. Het toneel was van hem. De macht was van hem tot in eeuwigheid amen.

De dagen van een mens zijn geteld zei hij. We hebben geen invloed op hoelang we leven. Maar we hebben invloed op hoe we ons leven leiden.

Is dat niet hetzelfde zei ik.

Sst zei broer. Luister naar een prediker die voor een keer iets zinnigs te zeggen lijkt te hebben.

Zonde en zegen hangen samen zei het pak. We zondigen en we worden vergeven. De zonde volgt ons waar we ook gaan. De duivel volgt ons waar we ook gaan. Zet valstrikken voor ons zodat we erin vallen. De meesten van ons vallen dagelijks. Het leugentje om bestwil dat de vrouw tegen haar man zegt als het eten is mislukt. Het kind dat zijn ouders tegenspreekt. De tiener die niet op de afgesproken tijd thuiskomt.

Het zijn kleine zonden. Je vraagt om vergeving. God vergeeft maar eist ook dat ze niet herhaald worden. Herhaalde zonden stapelen zich op. Bouwen hun eigen toren van babel. Als die instort vragen jullie onbeduidende mensen om vergeving. Geselen jullie lichaam met roedes en beloven om de zonde van de kleine mens nooit meer te begaan. Maar nooit meer wordt altijd meer. Steeds opnieuw opent de duivel zijn gaten zodat jullie erin storten. Jullie kunnen er niets aan doen. De duivel ligt een stap voor en dat heeft een doel. Zonder zonde is er geen zegen. Zonder bekentenis is er geen genade.

Hij strekte zijn pakmouwen over ons uit.

Zonder zonde is er geen zegen riep hij de kerkzaal in. Zonder bekentenis is er geen genade.

En de gemeente antwoordde.

Zonder zonde is er geen zegen. Zonder bekentenis is er geen genade.

Het liet de kerkzaal niet onberoerd. Achter ons snikten mensen over hun zondige leven. Jammerden en wiegden heen en weer alsof ze zojuist veroordeeld waren tot een steniging. De vrouw in de kist waren ze vermoedelijk al vergeten.

Ik leunde naar broer toe. Eerst hoorde hij niet wat ik zei.

Wat een lulkoek zei ik iets luider. Hij schoof bij me vandaan.

Het pak had zijn stem beetje bij beetje verheven.

Sirrahanni zei hij. Of sirikippo zoals ze kwam te heten nadat ze de gemeenschap had getrotseerd en getrouwd was met iemand uit midden-zweden pakte haar zonde nooit aan terwijl ze leefde. Ze smeed daarentegen met beschuldigingen om zondevrij over te komen. In plaats van haar hoofd te buigen voor de man aan wie ze haar lichaam had geschonken en haar straf voor zonden te accepteren

bleef ze gevangen in het net van de duivel. In plaats van om vergeving voor haar zonden te vragen en de begenadiging te kunnen ontvangen beweerde ze onschuldig te zijn en gaf ze een heilige man de schuld.

Het zweet glansde op zijn voorhoofd. Zijn ogen vlamden en zijn lichaam schokte. Hij werd zo meegesleept door zijn eigen woorden dat hij schudde en kreunde alsof hij klaarkwam.

Er werd gehuild en gesnikt in de rijen met banken.

Over het gezicht van broer liepen ingetogen tranen.

In mijn binnenste stak woede de kop op. Die wilde de doopvont omgooien en de collectezak in stukken breken. Toen ik broer beter bekeek zag ik dat hij niet huilde uit verdriet. Hij was niet bedroefd. Hij had een zalige glimlach op zijn gezicht.

Ik gaf hem een onnodig harde por in zijn zij.

Wat doe je zei hij. Moet je het mooie moment weer verpesten zei hij. Mensen rouwen met ons hoor je dat niet.

Ik had iets op het hart toen de gemeente net overeind kwam.

Genade, zo oneindig groot

Dat ik, die 't niet verdien

Het leven vond, want ik was dood

En blind, maar nu kan 'k zien.

Toen de psalm af was baden we in stilte. Het pak bad met open ogen en spreidde zijn handen weer. Hij deed me denken aan het muziekevenement allsångpåskansen. Hij was allsångpåskansen in de kukkojäriversie.

Na negenenveertig jaar koos siri ervoor om weer thuis te komen. Terug naar ons. Ze koos ervoor om vergeving voor haar zonden te vragen. Sirirahanni zei hij. Je hebt vergeving voor je zonden. Je bent gezegend. Je weg naar de heer is vrij.

Het huilen bedaarde. Het volk kwam tot bedaren. De vrouwen fatsoeneerden hun hoofddoekjes.

Behalve broer. Broer hilde nu echt. Mijn woede vloedde weg. Ik stak mijn hand onder zijn arm.

Het komt goed zei ik zoals al zoveel keren eerder.

Het komt goed.

Het pak ging op een stoel achterin zitten. Een gewone toga nam het over.

Hij schraapte zijn keel.

Sirrahanni was de jongste van een groep van tien kinderen zei hij. Toen haar ouders ziek werden moest siri voor hen zorgen. Kort na het overlijden van haar ouders verliet sirrahanni haar geboortestreek om in het zuiden te werken en haar bijdrage te leveren. In smalånger ontmoette ze haar toekomstige man erikkippo. Ze werden gezegend met twee kinderen.

Twee door de duivel verwekte albinokinderen zei ik.

Hou op zei broer ze kunnen je horen.

Sirrahanni was een toegewijde echtgenote en moeder terwijl ze altijd haar geboortestreek in haar hart bewaarde. Dat weten we door de mooie borduursels die ons wijkgebouw sieren.

De heer zegent en beschermt jullie.

Laat ons bidden.

We baden voor de moeder.

Amen.

Nu staat het jullie allemaal vrij om persoonlijk afscheid van haar te nemen.

De doorns prikten in onze handen. De rozen hadden we bij het benzinstation in råne gekocht om op de kist te leggen. Er waren geen andere bloemen op de kist noch eraan. Geen flakkerende kandelaberkaarsen of versieringen. Alleen een houten kist die iets moois nodig had. Ik kwam overeind.

Kom zei ik. Ik wil de roos op de kist leggen.

Broer draaide onrustig heen en weer en keek in het rond. Het rond keek terug naar hem.

Maar als het niet zo hoort zei hij.

Dat maakt mij niet uit zei ik en liep naar de kist. Broer kwam achter me aan.

We legden de rozen over elkaar heen.

Je was geen fantastische moeder zei ik. Maar ik weet dat het pak het verkeerd heeft.

Hallo mama zei broer. Je weet dat ik. Toen brak zijn stem en een huilbui nam het over.

De huilbui maakte hem wankel op zijn benen. Ik trok hem mee naar de bank.

Kom je kunt straks treuren zei ik. We moeten hier weg. Denk aan een glas bier. Een beslagen glas bier probeerde ik hem te verleiden maar het lokkertje maakte het alleen maar erger. Hij huilde nu als een koppig kind en weigerde weg te gaan.

Mama riep hij naar de kist. Mama.

Mensen kwamen om ons heen staan. Ik voelde hoe hun lichamen de lege ruimte wegdrongen en broer als krukken ondersteunden.

In het tumult tussen hoofddoekjes en pakken was er zuurstof noch verzoening.

De moeder was de brug waarover hij had gelopen. De hoofddoekjesvrouw die wat achter gordijnen rommelde en de vader eten en drank en smakelijk voedsel aanbood was de moeder.

En broer.

We gaan zei ik maar broer was verloren in sterkteknuffels en liefkozende hoofddoekjeshanden. Ik trok aan zijn arm. Hij trok hem terug. Ik baande me een weg uit de menigte. Rende over de altaargang de binnenplaats van de

kerk op naar de parkeerplaats en de auto in. Draaide de sleutel van de jeep om. Die sputterde een paar keer en viel stil.

Er werd op het raam getikt. Ik draaide het omlaag.

Is 'r iets mis.

Déjàvu dacht ik.

Een jagersbroek met leren knieën vroeg me om de kap open te doen. Probeer eens zei hij en de jeep startte even zeker als een kat spint.

Jussirahanni zei hij en stak zijn hand door het raam. Jij moet janakippo zijn. We zijn neef en nicht.

We lijken niet op elkaar zei ik.

Nee antwoordde hij. Jij bent meer een kippo. Ik ben een typische rahanni.

Hij wroette in zijn zak. Haalde er een snusdoos uit en bood mij een portie aan.

Ik gebruik geen snus zei ik.

Dan wordt het tijd dat je begint zei hij.

Misschien zei ik en pakte een klompje snus dat ik tussen mijn vingers kneedde en onder mijn lip stopte.

Korrels maalden door mijn mond. Mijn tandvlees brandde.

Eerst werd het warm. Daarna kwam de misselijkheid. Ik gooide het portier open en gaf over tegen een vormge-snoeide sierspar.

Hier zei hij toen ik de laatste stukjes worst van het ben-zinestation in râne had uitgebraakt. Hij trok een zakdoek uit zijn zak en gaf hem aan mij.

Dank zei ik en snoot mijn neus ouderwets in de geruite stof.

Waar slaap je vannacht vroeg hij. Ik wist niet waar we zouden gaan slapen. We waren vertrokken zonder na te denken over overnachting eten of de dag van morgen.

De moeder. Zij die begraven werd had geschreven dat we een huis in het dorp hebben. Misschien kunnen we daar slapen.

Nee zei hij dat gaat niet. Jullie kunnen bij mij slapen vannacht. Hebben jullie gegeten vroeg hij.

Het menu heb je net gezien zei ik.

De kerkklokken luidden.

Het begrafenisgezelschap slingerde zich door de kerkeuren. Eerst kwam de moederkist. Achter de kist volgden de dominee en broer met de arm van een vrouw over zijn schouders.

Jussirahanni keek naar de heuvel waar ze zich had voor- genomen om te gaan liggen.

We kunnen er samen naartoe gaan zei hij.

Je komt uit de aarde zei de dominee.

Jij komt van mars zei ik.

Tot de aarde zul je wederkeren.

In pulverem reverteris zei jussirahanni.

De dominee gebruikte het schepvat. Wij anderen onze hand. Ik wierp een stille handvol over het deksel van de kist.

De pasgedolven aarde rook naar hematiet.

Broer bleef bij zijn nieuwgevonden vrienden staan. Jussirahanni en ik liepen via een andere weg terug naar de parkeerplaats. Het voelde goed om de begrafenis te verlaten.

Ik las de stenen. Generaties werden geboren en stier- ven. Sommige namen kwamen vaker voor dan andere.

Tenslotte kwam broer naar de auto lopen. Hetzelfde hoofdhoekje als eerder had een hand op zijn rug liggen. Hij ontweek mijn blik en ging als een beschaamd kind op zijn stoel zitten.

De vrouw liep om de auto heen en ook zij stak een hand uit. Marta zei ze. We zijn nichten.

We lijken niet op elkaar zei ik.
Nee zei ze maar misschien lijken we vanbinnen op elkaar.
Nauwelijks dacht ik.
Zorg voor broer dan spreken we elkaar morgen.
We knikten naar elkaar zoals je naar een vreemdeling knikt.
Rijd achter me aan zei jussirahanni en liep in de richting van een pickup.